

นิทรรศการหมุนเวียน “ต้มยำกุ้งวิทยา : วิชานี้อ่าเสีย!”

หลักการและเหตุผล

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) หรือ สปร. มีพันธกิจในการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ขนาดใหญ่ที่สมบูรณ์ หลากหลาย และเป็นองค์กรนำทางด้านความรู้ ที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงความรู้ในสาขาต่าง ๆ เพื่อสะสมความรู้และพัฒนาภูมิปัญญาของตน ไปสู่การต่อยอดอย่างสร้างสรรค์ โดยมี สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.) เป็นหน่วยงานภายในที่รับผิดชอบการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ ทำหน้าที่เผยแพร่วัฒนธรรมสร้างสรรค์ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์วิถีชีวิต ความเชื่อ คตินิยม ศิลปะ และความหลากหลายของผู้คน และยังส่งเสริมให้คนไทยได้ต่อยอดความรู้อย่างต่อเนื่องผ่านพิพิธภัณฑ์อีกด้วย

จากพันธกิจดังกล่าว สพร. เล็งเห็นว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ *ที่ยังมีชีวิต* หรือประวัติศาสตร์ระยะใกล้ จะช่วยให้คนไทยเข้าใจและตระหนักถึงการเรียนรู้สังคมไทยผ่านบทเรียนในอดีต ทั้งยังทำให้ได้สืบย้อนการต่อยอดของสิ่งที่ปรากฏในปัจจุบันว่ามีที่มาอย่างไร

ประวัติศาสตร์ระยะใกล้ที่สพร. เห็นว่าจะเป็นการศึกษาต่อยอดได้ดีคือ วิฤตเศรษฐกิจที่เรารู้จักกันดีว่า “ต้มยำกุ้ง” กล่าวคือ ในปี 2540 ประเทศไทยประสบวิฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในภาคการเงิน และได้ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างไปยังแทบทุกส่วนของสังคม ทั้งในภาคเมืองและภาคชนบท ทั้งในภาคธุรกิจ ภาคการเมือง และภาควัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ลุกลามไปทั่วโลก จนเป็นที่มาของชื่อ “Tom Yum Kung Crisis” หรือ “วิฤตการณ์ต้มยำกุ้ง” อีกด้วย

ท่ามกลางปัญหาที่รุมเร้าถาโถมเข้ามาอย่างรวดเร็วและเหมือนจะไร้ทางออกนี้ รัฐบาลไทยตัดสินใจเลือกแก้ปัญหาโดยขอกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ที่มาพร้อม “ยาขมหม้อใหญ่” ซึ่งเชื่อว่าช่วยเยียวยาประเทศไทยได้ อาทิ การจำกัดรายจ่ายภาครัฐ การขึ้นภาษีมูลค่าเพิ่ม การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ฯลฯ อย่างไรก็ตามมาตรการบางส่วนดูเหมือนจะซ้ำเติมปัญหาให้การดำรงชีพยากลำบากมากยิ่งขึ้น ประชาชนและภาคสังคมต่าง ๆ จึงต้องดิ้นรนหาทางออกยามยากบนฐานของ “ทุน” ทางการเงิน และ “ทุน” ทางสังคมวัฒนธรรมที่มี อาทิ การเปิดท้ายขายของ-ตลาดนัดคนเคยรวัย, การเกิดขึ้นของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เช่น แชนวิชิริวัฒน์, การหวนคืนสู่ชนบทของหนุ่มสาวโรงงานและพนักงานออฟฟิศ, การสร้าง/รณรงค์ค่านิยมบางประการ เช่น สำนึกรักบ้านเกิด เศรษฐกิจพอเพียง, การหวนกลับไปหาความเป็นไทย หรือ สร้าง “ความเป็นไทย” ขึ้นมาอีกชุดหนึ่งเพื่อต่อสู้กับโลกาภิวัตน์ ดังตัวอย่างในอุตสาหกรรมภาพยนตร์หลายเรื่อง อาทิ นางนาก บางระจัน ฟ้าทลายโจร เป็นต้น

ทั้งนี้ น่าสังเกตด้วยว่า ประดิษฐ์กรรมที่มีกำเนิดจากยุค “ต้มยำกุ้ง” หลายสิ่ง ยังคงดำรงอยู่และมีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน แม้เวลาจะผ่านเวลามาเกือบ 20 ปีแล้ว อาทิ การเกิดขึ้นของอาชีพ “ฟรีแลนซ์” ของคนที่ต้องการปฏิเสธรระบบบริษัทขนาดใหญ่, การเกิดกระแสธุรกิจสีเขียวเพื่อความยั่งยืน ทั้งในเรื่องวิธีการบริโภคและการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นมิตรต่อโลก ที่เป็นกระบวนการวิพากษ์การบริโภคอย่างบ้าคลั่งในยุคฟองสบู่, การเกิดเศรษฐกิจฐานความรู้ ที่ตระหนักถึงความสำคัญของ “ทุน” ในรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่ “เงินทุน” หรือการเดินทางตามแนวคิดกระตุ้นเศรษฐกิจไทยด้วยการท่องเที่ยว อย่างที่เคยประสบความสำเร็จมาแล้วจาก “Amazing Thailand” เมื่อ 20 ปีก่อน

จากความสำคัญของปรากฏการณ์ดังกล่าวในปัจุบันประมาณที่ผ่านมา (2559) สพร. จึงได้จัดทำโครงการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการจัดทำนิทรรศการ เรื่อง “เรียนรู้สังคมไทย ผ่าน 20 ปี วิฤตการณ์ ‘ต้มยำกุ้ง’ ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหยิบยกเหตุการณ์ วิฤตการณ์ “ต้มยำกุ้ง” เป็นกรณีศึกษา ทำความเข้าใจ สกตณียะสำคัญทางวัฒนธรรม เพื่อนำมาเป็นกรอบคิดและข้อมูลสำหรับพัฒนาเป็นนิทรรศการหมุนเวียนในรูปแบบที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างรื่นรมย์ รวมถึงในรูปแบบที่ให้พื้นที่กับ “เสียง” ของบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์และ “เสียง” ของผู้ชมนิทรรศการที่สะท้อนต่อเหตุการณ์นี้ ซึ่งจะนำมาสู่การใคร่ครวญและตระหนักในความรู้อย่างลึกซึ้ง ต่อไป

กล่าวโดยสรุปปรากฏการณ์ “ต้มยำกุ้ง” มีความสำคัญในแง่ของการเผยให้เห็นถึงรากฐานและลักษณะพิเศษของสังคมไทย ที่ได้รับการหยิบ/ฉวยขึ้นมาใช้แก้ปัญหาในยามยาก ดังนั้น หากเราทำความเข้าใจวิฤตการณ์นี้อย่างลึกซึ้ง พร้อมกับการถอดบทเรียน และนำมาถ่ายทอดในรูปของนิทรรศการ ก็จะช่วยให้เราเข้าใจสังคมไทยได้ดีขึ้น ขณะเดียวกัน “ต้มยำกุ้ง” ในฐานะที่เป็น “ประวัติศาสตร์ระยะใกล้ (ตัว)” ที่ยังมีผู้คนร่วมยุคอยู่เป็นจำนวนมาก ย่อมเป็นกุศโลบายที่ดี ในการชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของการเรียนรู้และการทบทวนตนเองผ่านประวัติศาสตร์ได้อย่างชัดเจน (และมีชีวิต) เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์อนาคตอย่างมั่นคง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างสรรค์นิทรรศการหมุนเวียนที่ตอบสนองปรัชญาของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ ในรูปแบบการเรียนรู้อย่างรื่นรมย์ ตลอดจนการทดลองรูปแบบการนำเสนอใหม่ๆ เช่น การผลิตนิทรรศการที่รวบรวม “น้ำเสียง” ของบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ “ต้มยำกุ้ง” และประสบการณ์ของผู้ชมต่อเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ มากกว่าที่จะถ่ายทอดจากมุมมองของมิวเซียมเพียงด้านเดียว

2. เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจประวัติศาสตร์สังคมไทยผ่านวิฤต “ต้มยำกุ้ง” ถึงมูลเหตุ ผลกระทบ กลยุทธ์ และวิธีแก้ปัญหาของภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ทั้งในแง่ของเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม ตลอดจนเข้าใจถึงลักษณะพิเศษ จุดแข็ง จุดอ่อน ของสังคมไทย ในการรับมือกับภาวะวิฤต

กลุ่มเป้าหมาย

ประกอบด้วยเยาวชน นักเรียน นิสิตนักศึกษา ผู้สนใจทั่วไป และผู้ที่มีประสบการณ์ตรงกับเหตุการณ์วิกฤต “ต้มยำกุ้ง” 2540

วิธีการดำเนินการ

1. ฝ่ายวิชาการ สพร. ร่วมกันค้นคว้าหาข้อมูลและลงภาคสนาม เพื่อนำมาระดมความคิดในการสร้างสรรค์และพัฒนากรอบของเนื้อหา จนได้โครงเรื่อง (Storyline) ที่เหมาะสม
2. สรรหารูปภาพและวัตถุดิบของอันเกี่ยวเนื่องกับเนื้อหาและโครงเรื่องที่ได้ เพื่อนำมาจัดแสดงในนิทรรศการ
3. คัดเลือกผู้ออกแบบและจัดทำนิทรรศการ โดยดำเนินการพัฒนาแบบแนวความคิดของนิทรรศการจากเนื้อหาและโครงเรื่องที่ได้ โดยเชิญผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ทางด้านการออกแบบและจัดทำนิทรรศการ เข้าร่วมประกวดแบบร่างแนวความคิด
4. ฝ่ายวิชาการ สพร. และผู้ออกแบบและจัดทำนิทรรศการที่ผ่านการคัดเลือก ร่วมกันพัฒนาแบบจนได้แบบรายละเอียดของนิทรรศการ แบบก่อสร้าง และรายการประกอบแบบ
5. จัดทำบทนิทรรศการ โดยฝ่ายวิชาการ สพร.
6. ผู้ออกแบบและจัดทำนิทรรศการดำเนินการจัดหา จัดทำ และประกอบติดตั้งงานโครงสร้างงานกราฟิก งานโมเดล งานระบบไฟฟ้า งานระบบภาพและเสียง งานระบบสารสนเทศ และงานไฟฟ้าแสงสว่าง ตลอดจนออกแบบและผลิต Software ของงานสื่อวิทัศน์และภาพเคลื่อนไหว งานสื่อมัลติมีเดีย งาน Animation งาน Interactive จนแล้วเสร็จ รวมทั้งรื้อถอนเมื่อนิทรรศการจัดแสดงแล้วเสร็จ

สถานที่จัดนิทรรศการ

อาคารอเนกประสงค์ สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ
เนื้อที่โดยรวม 246 ตร.ม.

ระยะเวลาดำเนินการ

ตุลาคม 2559 – กรกฎาคม 2560 โดยแบ่งระยะเวลาการดำเนินการเป็น 2 ช่วง คือ

1. ระยะเวลาการพัฒนานิทรรศการ พฤศจิกายน 2559 – มกราคม 2560
2. ระยะเวลาจัดแสดงนิทรรศการ มีนาคม – กรกฎาคม 2560 (ราว 5 เดือน)

ผู้รับผิดชอบโครงการ

ฝ่ายวิชาการ สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ

ฝ่ายมิวเซียมสยาม สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ และ

ฝ่ายสื่อสารและการตลาด สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้นิทรรศการหมุนเวียนที่สอดคล้องกับแนวคิดการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่รื่นรมย์และสร้างสรรค์ของสถาบันฯ
2. บุคลากรของสถาบันฯ ได้รับความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ในการพัฒนาเนื้อหา ออกแบบ จัดซื้อ จัดหา และก่อสร้างนิทรรศการจากการทำงานร่วมกันกับผู้เชี่ยวชาญภายนอก
3. ให้ผู้ชมเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สังคมไทย
4. ผู้เข้าใจวิกฤต “ต้มยำกุ้ง” รวมถึงเข้าใจเหตุการณ์ถึงมูลเหตุ ผลกระทบ กลยุทธ์ และวิธีแก้ปัญหาของภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ทั้งในแง่ของเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม ตลอดจนเข้าใจถึงลักษณะพิเศษ จุดแข็ง จุดอ่อน ของสังคมไทย ในการรับมือกับภาวะวิกฤต

6 March - 2 July 2017

10:00 a.m. - 6:00 p.m.

นิทรรศการ ต้มยำกุ้งวิทยา : วิชานี้อ่าเรียน!
ณ มิวเซียมสยาม (ข้างวัดโพธิ์) เข้าชมฟรี (ปิดวันจันทร์)

Tom Yum Kung Studies: Lessons (Un)Learned
@Museum Siam (near Wat Pho Temple)
Free Admission (Monday Closed)

